

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Slowbalisering

globalisering in lager tempo?

Beerepoot, N.

Publication date

2022

Document Version

Final published version

Published in

Geografie

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Beerepoot, N. (2022). Slowbalisering: globalisering in lager tempo? *Geografie*, 31(8), 14-16.
<https://geografie.nl/artikel/slowbalisering-globalisering-in-lager-tempo>

General rights

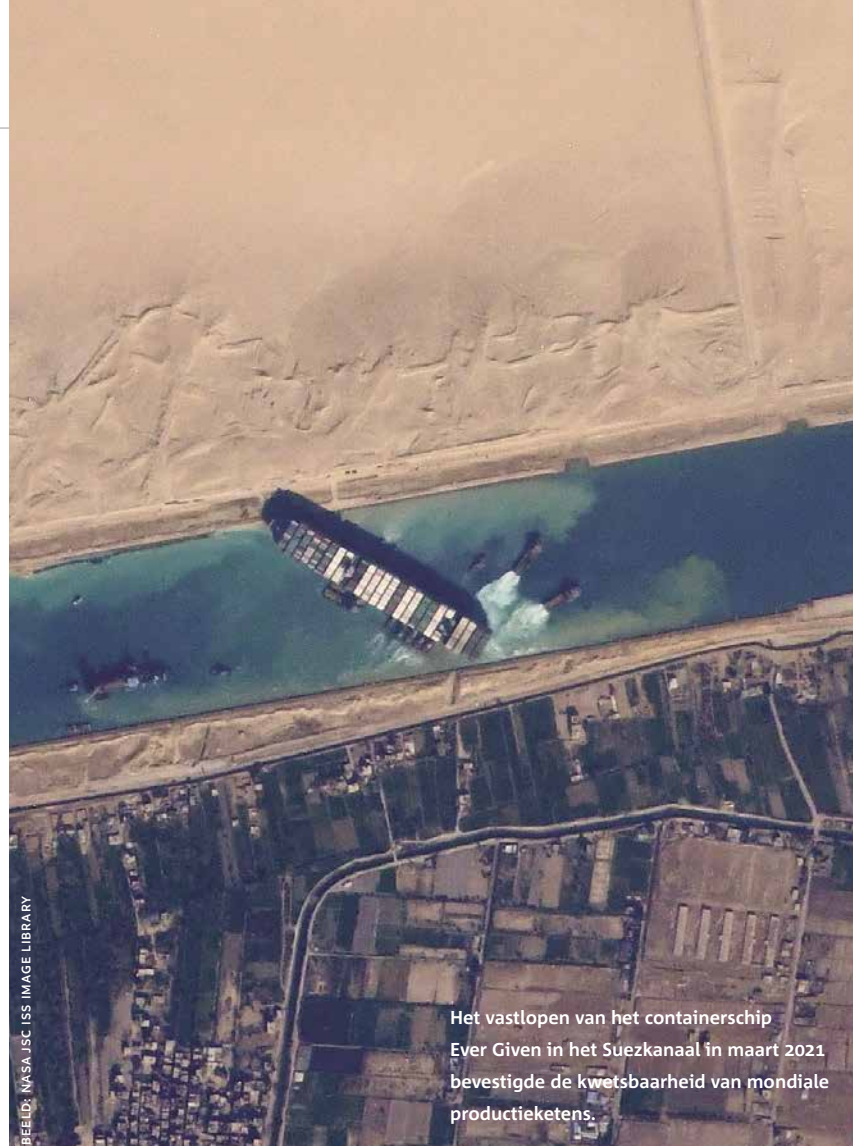
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

De covid-19-pandemie en de Russische inval in Oekraïne fungeren als versneller van een proces dat al een aantal jaren plaatsvindt: slowbalisering. Beide tonen de kwetsbaarheid van wereldwijde waardeketens en vormen een stimulans voor meer regionalisering en lokalisering van productie.

In februari 2021 eindigde Ton van Rietbergen zijn artikel in *Geografie* 'Globalisering: ramp of redding?' met de observatie dat het tijd lijkt hyperglobalisering aan banden te leggen. Een van de eersten die waarschuwden voor de negatieve sociale effecten van globalisering, was de Turkse econoom Dani Rodrik. In 1997 schreef hij een boek met de profetische titel *Has Globalisation Gone too Far?* Daarin stelde Rodrik dat globalisering tot toenemende ongelijkheid leidt en dat vooral de westerse

Het vastlopen van het containerschip Ever Given in het Suezkanaal in maart 2021 bevestigde de kwetsbaarheid van mondiale productieketens.

Slowbalisering: globalisering in lager tempo?

middenklasse hiervan schade ondervindt. Geconfronteerd met de nadelen is recentelijk het sentiment ten aanzien van globalisering veel negatiever in westerse landen. Onder invloed van covid-19 en de Russische inval in Oekraïne lijkt de periode van hyperglobalisering ook voorbij. Tijdens de eerste bijeenkomst van het World Economic Forum (WEF) sinds de pandemie, in mei 2022 besprak 's werelds economische elite vooral de tekortkomingen van globalisering. De aarde is niet langer plat (zoals Thomas Friedman ooit beweerde in *The World is Flat*), terwijl het einde van Francis Fukuyama's *End of History*-thesis is bereikt. De nieuwe trend is slowbalisering (stagnatie van globalisering) of deglobalisering (afname in wereldwijde economische samenhang).

Mondiale productieketens

Een van de belangrijkste aanjagers van globalisering vanaf de jaren 1970 is het streven naar kostenefficiëntie in productie. Dit

heeft geleid tot complex georganiseerde mondiale productieketens. Het *World Development Report*, dat de Wereldbank jaarlijks uitbrengt, beschreef in 2020 – vóór de pandemie – hoe internationale productieketens hebben bijgedragen aan wereldwijde economische convergentie. Vooral landen in Zuid-oost-Azië hebben hiervan geprofiteerd. De *offshoring* van productie naar lage lonenlanden heeft westerse bedrijven afhankelijk gemaakt van productie in vooral China. Covid-19 heeft de

Om de afhankelijkheid van China te verminderen moeten we de productie weer naar Europa halen of dichterbij afzetmarkten

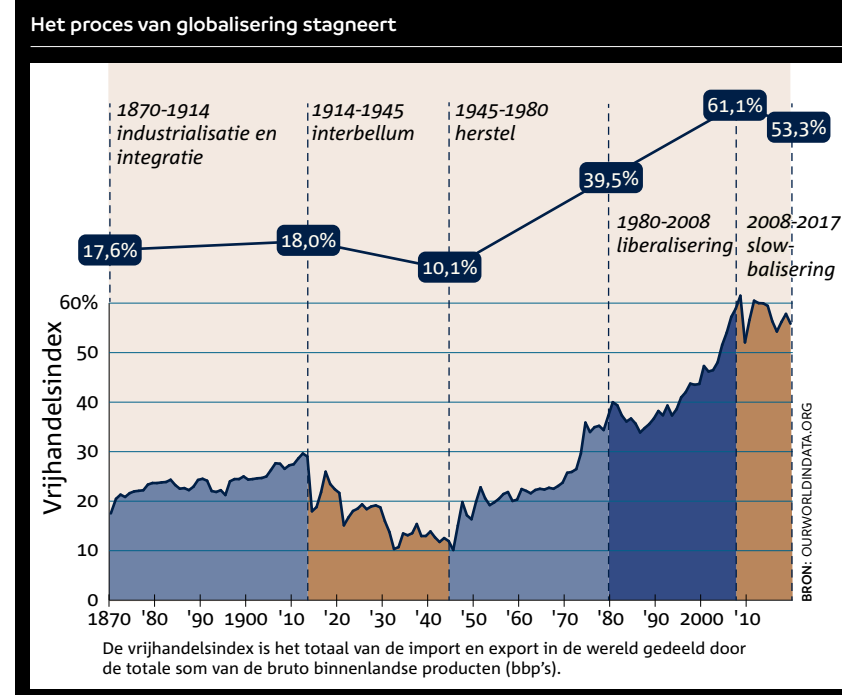
kwetsbaarheid van deze mondiale productieketens blootgelegd. In de eerste fase van de pandemie waren er bijvoorbeeld onvoldoende medische mondkapjes voor zorgmedewerkers. Met enige maanden vertraging werd de productie in Nederland zelf opgestart. Het vastlopen van het 400 meter lange containerschip Ever Given in het Suezkanaal in maart 2021 bevestigde deze kwetsbaarheid. Het Suezkanaal geldt, net als het Panamakanaal, de Straat van Malakka en de Straat van Hormuz, als een maritieme flessenhals die de geglobaliseerde wereldhandel kan stilleggen. Covid-19 zal veel bedrijven ertoe aanzetten kritisch te bezien waar ze hun productieactiviteiten laten plaatsvinden. Om de afhankelijkheid van China te verminderen en de lange logistieke ketens te verkorten, is het gewenst de productie van allerlei goederen weer naar Europa te halen (*reshoring* oftewel *relokalisering*) of ten minste dichterbij afzetmarkten (*nearshoring*). Ook wordt gesproken over *friendshoring*, waarbij vooral bevriende naties profiteren van *outsourcing* van productieactiviteiten. Hiermee lijkt covid-19 een impuls te geven aan de trend die al een aantal jaren speelt, *slowbalisering* (figuur). Sinds de financiële crisis van 2008-2009 nemen de internationale investeringen en handel af. Deze trend werd de afgelopen jaren versterkt door economisch nationalisme, zoals de handelspolitiek van voormalig president Trump, die 'banen terug naar de Verenigde Staten' wilde halen. Daarnaast zorgen toenemende automatisering en robotisering van de productie dat loonkosten een minder grote rol spelen in de totale productiekosten. Dat maakt *reshoring* van industriële productie nog aantrekkelijker. Vanuit een duurzaamheidsperspectief wordt *slowbalisering* ook vaak gekoppeld aan de bredere *slow movement* die sinds de jaren 1990 opkomt. Veranderend consumentengedrag en waardering voor duurzaamheid zullen ook tot meer lokaal georiënteerde economieën leiden.

Aanjagers

De vraag is welke aanjager van *slowbalisering* uiteindelijk de voornaamste rol zal spelen: geopolitiek, technologie of duurzaamheid.

Geopolitiek

De geopolitieke aanjager gaat uit van handel als machtsmiddel en economisch nationalisme, waarbij afnemende wereldhandel het gevolg is van strategische terugtrekking achter de eigen grenzen. Landen en bedrijven worden voorzichtiger in het delen van strategische (technische) kennis of in het toegang bieden tot vitale infrastructuur. Denk aan de Amerikaanse blokkade waardoor ASML haar meest geavanceerde chipmachine (*extreme ultraviolet (EUV) lithography*) niet aan China mag leveren, en het verbod voor Huawei om in westerse landen aan het 5G-telecomnetwerk mee te werken. De Russische inval in Oekraïne toont zowel de westerse afhankelijkheid van Russisch gas, als het wereldwijde belang van Oekraïne als agrarisch exporteur. Tijdens de laatste WEF-bijeenkomst in mei 2022 waarschuwde

IMF-directeur Kristalina Georgieva voor *geo-economic fragmentation*, waarbij drie decennia van toenemende economische integratie (1980-2008, figuur) teniet worden gedaan door nieuwe handelsbeperkingen. Het WEF moest toezien hoe het jarenlang gepropageerde *one-size-fits-all*-model van globalisering, gestoeld op deregulering en marktwerking, plaats maakte voor economische rivaliteit. De slogan van deze WEF-bijeenkomst was dan ook 'Working Together, Restoring Trust' (samenwerken, vertrouwen herstellen).

Technologie

De technologische aanjager van *slowbalisering* is het idee dat automatisering en robotisering de oplossing vormen voor kwetsbare lange productieketens. Termen als *Future of Work* en *Industry 4.0* worden gebruikt om een nieuwe fase van technologische ontwikkelingen te duiden. Denk daarbij aan *Internet of Things* en *Smart Factories*. Als je arbeid door robots vervangt, wordt het aantrekkelijker de productie dichterbij afzetmarkten te laten plaatsvinden. Een opvallend voorbeeld is modeconcern C&A, dat in Mönchengladbach een grotendeels gerobotiseerde kledingfabriek heeft opgezet. De zoektocht naar steeds nieuwe ontwikkelingslanden met goedkope arbeid komt hiermee ten einde. *Slowbalisering* als uitkomst van automatisering van productie zal in ontwikkelingslanden leiden tot versnelde *deindustrialisation* (zie *Geografie*, april 2016). Deze landen zien hun industriële sector vroegtijdig en sneller dan destijds in westerse landen in verval raken.

Modeconcern C&A heeft in Duitsland een grotendeels gerobotiseerde jeansfabriek opgezet

FOTO: ANP / HOLLANDE-HOOGTE / RAMON VAN FLYMEN

C&A haalt een deel van de productie van jeans terug naar Duitsland en heeft daartoe in Mönchengladbach een grotendeels gerobotiseerde productielijn opgezet. Hier wordt met een laser een vorm aangebracht in een spijkerbroek.

Duurzame consument

Tot slot kunnen duurzame consumenten het proces van slowbalisering aanjagen. Een van de winnaars van de pandemie is onverwacht de kringloopwinkel. Niet alleen zag die het aanbod van spullen toenemen (deels uit de ontruimde kamers van coronadoden, en door de opruimwoede van thuiswerkenden), de kringloop trekt ook steeds meer milieubewuste consumenten. Vooral kleding is door de ecologische voetafdruk een populair item in kringloopwinkels of via platforms als Vinted. Kritischer consumentengedrag ten aanzien van de herkomst van producten kan het einde betekenen van *fast fashion* (zoals bij H&M, Primark) en *fast furniture* (IKEA, Leen Bakker). Grote retailers hebben zelf ook de trend naar circulariteit opgepakt. IKEA biedt tegenwoordig een meubel-inruilservice en verkoopt in enkele filialen tweedehands meubels. Spijkerbroekenfabrikant G-Star biedt klanten de mogelijkheid oude spijkerbroeken gratis te laten repareren. Een tegenovergestelde consumententrend, die tot meer regionalisering van productieketens kan leiden, is de behoefte aan steeds snellere levering (denk aan flietsbezorgers) gekoppeld aan meer behoefte aan exclusiviteit of gepersonaliseerde producten.

Toekomst van globalisering

Het is nog onzeker of de huidige slowbalisering een structurele breuk met geglobaliseerde productieketens oplevert. In de media figureren regelmatig bedrijven die productie terughalen uit China, zoals Zeeman en Intratuin. Maar van een structurele trend is nog geen sprake. Het is niet eenvoudig productieketens die in meerdere decennia zijn gevormd, te herstructureren. In Nederland zijn de huidige schaarste op de arbeidsmarkt en het gebrek aan bedrijfskavels beperkende factoren voor het terughalen van productie, zelfs wanneer deze grotendeels met robots geschiedt. Wellicht is de huidige terugtrekking binnen de eigen grenzen dan ook tijdelijk, zoals eerder in de crisisjaren 1914-1945 (figuur pag. 15), en laat globalisering zich echt niet makkelijk aan banden leggen. •

BRONNEN: ZIE WWW.GEOGRAFIE.NL